

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף מא

(בעמוד הקודם)

גמרא: הא מני: מהרישא של משנתנו משמע שהיא סוברת כרבי ישמעאל. משום שברישא כתוב שומר שטלטל את החפץ לצורכו שלו, שאז הוא בעצם 'גנב' אותו מהבעלים, ולכן הוא חייב אם הוא נשבר תוך כדי הטלטול. בכל אופן אם הוא הניח את החפץ ולאחר מכן הוא נשבר, הוא פטור, משום שאז הוא בעצם החזיר את החפץ לרשות הבעלים (שרצונם שהוא יונח בבית השומר). אמנם הוא לא הודיע לבעלים שהוא החזיר לו את החפץ. ואם כן משנתנו סוברת כדעת רבי ישמעאל כדלהלן.

דתניא הגונב טלה מן העדר: נחלקו רבי עקיבא ורבי ישמעאל האם גזלן שמשיב את הגזילה צריך 'דעת בעלים'. כלומר האם הוא צריך להודיע לבעלים שהוא החזיר את הגזילה, ואם לא הודיע להם הוא נשאר חייב באחריות על החפץ (כגון אם הוא יגנב). בגלל שבעצם כל עוד לא הודיע להם, הוא לא החזיר אותו לרשותם. או שאין צורך להודיע להם.

קושיא: אי רבי ישמעאל: אם המשנה סוברת כרבי ישמעאל, הרי לשיטתו אין הבדל אם הבעלים ייחד מקום לחפץ בבית השומר או לא, בכל מקרה לא צריך דעת בעלים. ומדוע כתבה המשנה שזוקא כשלא ייחדו הבעלים מקום אם החזירה ונשברה פטור?

תירוץ: לא מיבעיא קאמר: המשנה באה לחדש שלא רק במקרה שייחדו הבעלים מקום לחפץ, אם החזירה למקום המיוחד אין צריך להודיע לבעלים. אלא אפילו אם לא ייחדו לה מקום, גם כן אם הניחה בחזרה לא צריך להודיע לבעלים.

קושיא: אימא סיפא: בסיפא כתוב שאם יחדו לה הבעלים מקום וטלטלה לצורכו והניח אותה בחזרה, ולאחר מכן נשברה, חייב. והרי אם לא צריך דעת בעלים מדוע הוא חייב? **תירוץ: אתאן לרבי עקיבא:** אכן הסיפא של המשנה נוקטת כדעת רבי עקיבא החולק על רבי ישמעאל וסובר שצריך 'דעת בעלים' בהחזרת הגזילה.

קושיא: אי ר"ע: אם הסיפא כרבי עקיבא, הרי לשיטתו אין הבדל אם הבעלים ייחד מקום או לא, בכל מקרה חייב להודיעו. ומדוע כתבה המשנה שדוקא כשייחדו לה מקום אם החזירה ונשברה חייב?

תירוץ: לא מיבעיא קאמר: המשנה באה לחדש שלא רק במקרה שלא ייחדו הבעלים מקום לחפץ, אם החזירה בלי להודיע אין זו החזרה. אלא אפילו אם ייחדו לה מקום, גם אם הניחה בחזרה למקומה המיוחד אין זו החזרה עד שיודיע לבעלים.

קושיא: רישא רבי ישמעאל וסיפא ר"ע?: אם כן יוצא שהרישא של המשנה סוברת כרבי ישמעאל והסיפא כרבי עקיבא, ואיך זה יתכן?

תירוץ: אין: אכן כן. וכך אמר רבי יוחנן 'מי שיפרש לי את כל המשנה הזו לפי תנא אחד, אני אוביל את בגדיו אחריו לבית המרחץ'. כי אני אהיה תלמיד שלו ואשמש אותו (רבינו חננאל).

הגמרא מביאה שלוש תירוצים להעמיד את כל המשנה כדעת רבי ישמעאל הסוכר שאין צריך דעת בעלים.

(א.) **תרגמה רבי יעקב בר אבא קמיה דרב:** מדובר שהשומר נטל את החבית על מנת לגזולה ולכן הוא חייב להשיב אותה למקומה, אלא שהוא החזיר אותה למקום אחר בתוך הבית. ולכן ברישא שלא ייחדו לה מקום, ממילא כל הבית הוא מקומה, ואם כן להיכן שהוא יחזיר הרי זו השבה. אבל בסיפא שייחדו לה מקום, הוא חייב להחזירה דוקא למקומה, ומכיון שהחזירה למקום אחר אין זו השבה.

(רש"י מצייין שאם היה נטלה בתורת 'השאלה' לשימוש בעלמא, היה יכול להחזירה לכל מקום בתוך הבית).

(ב.) **תרגמה ר' נתן בר אבא קמיה דרב:** מדובר שהשומר נטלה על מנת 'לשלוח בה יד' כלומר לקחת ממנה קצת, ומאותו רגע נחשב הדבר שהוא 'גזל' אותה, אפילו אם בסופו של דבר הוא לא לקח ממנה כלום. ואם כן עכשיו הוא צריך להחזירה לבעלים. ומדובר שהוא החזיר אותה למקום אחר בבית כנ"ל. ולכן ברישא שלא ייחדו לה מקום הרי זו השבה, ואילו בסיפא שייחדו לה מקום אין זו השבה וכנ"ל.

במאי קמיפלגי: הגמרא מבארת את המחלוקת בין שני התירוצים. האם 'שליחות יד' צריכה חסרון או לא. כלומר שומר הלוקח את החפץ על מנת לקחת ממנו קצת, אך

בסופו שלדבר הוא לא החסיר ממנו כלום. האם הוא כבר חייב באונסים שיקרו לחפץ. או שדוקא כאשר הוא החסיר ממנו קצת, נחשב שהוא 'שלח בו יד' והוא מתחייב באונסים, אך כל עוד הוא לא החסיר ממנו כלום נחשב החפץ ברשות הבעלים והוא פטור באונסים שיקרו לו.

לדעת רבי יעקב בר אבא שליחות יד צריכה חסרון. ומכיון שהמשנה שלנו מדברת באופן שלא החסיר כלום מהחבית, הוא הוכרח להעמיד אותה דוקא בשומר שגזל את החבית שאז הוא מתחייב גם בלי להחסיר ממנה. אבל לדעת רבי נתן בר אבא שליחות יד אינה צריכה חסרון. ולכן הוא העמיד את המשנה בשליחות יד, כי גם בזה דינו כגזלן.

מתקיף לה רב ששת: על שניהם. וכי כתוב במשנה שהוא 'נטל' את החבית? הרי כתוב שהוא רק 'טלטל' אותה להשתמש בה, אך הוא לא התכוין לגזול אותה או לשלוח בה יד!

(ג). **אלא אמר רב ששת:** מדובר שהוא טלטל את החבית להשתמש בה, כגון לעלות עליה כדי להוריד גוזלות מהקן. ורב ששת סובר ששואל שלא מדעת הבעלים נחשב גזלן, וממילא הוא חייב בהשבה, אך הוא החזירה למקום אחר וכנ"ל, וזה החילוק בין הרישא לסיפא וכנ"ל.

וכלה רבי ישמעאל היא וסיפא שהניחה במקום שאינה מקומה: הגמרא מסיימת לבאר ששלושת התירוצים מעמידים את המשנה לפי דעת רבי ישמעאל, ובאופן שהחזירה למקום אחר. וממילא בסיפא שייחד לו מקום, נמצא שהחזירה למקום שאינו מקומה.

ור' יוחנן: אמנם רבי יוחנן שלא מצא אפשרות להעמיד את המשנה כדעת תנא אחד, סובר שאי אפשר לפרש את המשנה באופן שהחזיר את החבית למקום אחר. כי לשון המשנה 'וטלטלה.. משהניחה' משמע שהניחה חזרה במקומה.

*

איתמר רב ולוי: נחלקו האם 'שליחות יד' צריכה חסרון. (וכמו שביארנו למעלה). הגמרא מוכיחה שרב הוא זה שסובר שליחות יד אינה צריכה חסרון. מהברייתא הבאה.

דתניא רועה שהיה רועה עדרו: ושמע קול אריה או זאב מתקרב לעדר, וברח לעיר, ובא הזאב וטרף ובא האריה ודרס - הרועה פטור כי זה אונס. אבל אם הרועה הניח מקלו ותרמילו עליה ובאו האריה והזאב וטרפו אותה - הרועה חייב.

והוינן בה: והתקשינו בדבר. וכי משום שהניח מקלו ותרמילו עליה הוא חייב? והרי גם אם נאמר שהנחת המקל והתרמיל נחשבת ל'שליחות יד', הרי לאחר מכן הוא לקח אותם בחזרה (כלומר במשנה לא כתוב במפורש מה היה, ואפשר לפרש שהוא לקח אותם לאחר מכן. רמב"ן).

ואמר על כך רב נחמן - מדובר באופן שהם עדיין היו מונחים עליה בשעה שנטרפה. **וכי עודן עליה:** ועדיין קשה. וכי גם אם 'עודן עליה' אין זו 'שליחות יד', כל עוד הוא לא משך אותה. כי מטלטלין נקנים במשיכה.

ואמר על כך רב שמואל בר רב יצחק בשם רב - שכאשר הוא הניח את המקל והתרמיל עליה הוא היכה אותה והיא רצה לפניו, ומכיון שהיא עקרה יד ורגל בגללו, הרי זה נחשב כ'משיכה' והוא קנה אותה בגזילה. ואפילו שכאן היא לא חסרה כלום! בכל אופן אומר רב שהשומר קנה אותה. ואם כן שמע מינה שלדעת רב שליחות יד אינה צריכה חסרון!

דחייב: אימא שהכחישה במקל: מדובר שהוא היכה אותה במקל והכחיש את גופה, ונמצא שהוא עשה בה חיסרון, ואם כן זו 'שליחות יד' עם חיסרון.

דיקא נמי: וכך מדויק מדברי רב שאמר 'שהכחישה במקל' כלומר היכה אותה בחוזקה על ידי המקל. והמשנה מדגישה לו שהיכה אותה בחוזקה כדי ללמד אותנו שהיתה זו הכאה עם חיסרון.

ומדרב סבר: נמצא שרב סובר 'שליחות יד צריכה חיסרון'. ואם כן בהכרח שלוי החולק עליו סובר 'שליחות יד אינה צריכה חסרון'.

נאמר בתורה גם בפרשת שומר חנים וגם בפרשת שומר שכן "אם לא שִׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֶת רְעוּהוּ".

משונה שליחות יד וכו': כלומר שליחות יד האמורה (= בתורה) בשומר שכן אינה דומה לשליחות יד האמורה בשומר חנים, לפי ששליחות יד האמורה בשומר חנים נכתבה לצורך, דהיינו כדי ללמדנו שאם הוא שלח בה יד הוא מתחייב באונסין, אבל

שליחות יד האמורה בשומר שכר נכתבה שלא לצורך לפי שאפשר ללמוד אותה משומר חנם, אלא בהכרח שהיא נכתבה כדי ללמדנו ששליחות יד אינה צריכה חיסרון. וזה טעמו של לוי.

ואני אומר: כלומר רבי יוחנן אמר את הנ"ל בשם רבו רבי יוסי בן נהוראי, וכעת הוא אומר על עצמו אבל אני אומר שגם שליחות יד האמורה בשומר שכר נכתבה לצורך (וכפי שיבואר להלן).

שאלה: ומאי משונה? מדוע לדעת רבי יוסי בן נהוראי שליחות יד האמורה בשומר שכר נכתבה שלא לצורך?

תשובה: לא תאמר שליחות יד בשומר שכר ותיתי משומר חנם: לפי שהיינו יכולים ללמוד זאת משומר חנם בקל וחומר: ומה שומר חנם שאם לא שלח ידו בפיקדון פטור בגניבה ואבידה אבל אם שלח ידו חייב אפילו באונסין, שומר שכר שחייב בגניבה ואבידה אפילו אם לא שלח ידו כל שכן שחייב באונסין אם שלח ידו! א"כ מדוע התורה בכל זאת כתבה שליחות יד בשומר שכר? אלא כדי ללמדנו ששליחות יד אינה צריכה חיסרון!

ואני אומר אינה משונה כר' אלעזר דאמר דא ודא אחת היא: ואני רבי יוחנן אומר ששליחות יד האמורה בשומר שכר נכתבה לצורך, כדברי רבי אלעזר שאמר ששני הפסוקים הוצרכו להיכתב ואין כאן פסוק מיותר.

הגמ' מבארת:

מאי דא ודא אחת [היא]: מדוע ר' אלעזר אמר 'דא ודא אחת היא', והרי הפסוק השני מיותר כפי שהתבאר. **תשובה:** משום דאיכא למפרך: לפי שאפשר לפרוך את הקל וחומר: מה לשומר חנם שהוא חמור יותר משומר שכר, שכן אם הוא שיקר וטען שהפיקדון נגנב ממנו (-) ובכך הוא רוצה לפטור את עצמו) והתברר שהוא בעצמו גנבו הרי הוא משלם כפל, ואילו שומר שכר שטען כך אינו משלם כפל, שהרי גם אם באמת הפיקדון נגנב הוא לא נפטר מתשלום הקרן לבעלים (-) רק שומר שטען טענה שפוטרת אותו ונמצא ששיקר משלם כפל). וכיון שאפשר לפרוך את הק"ו לכן התורה הוצרכה לכתוב שליחות יד גם בשומר שכר, ומשום כך אמר ר' אלעזר ששני הפסוקים הוצרכו להיכתב, וא"כ אין פסוק מיותר שאפשר ללמוד ממנו ששליחות יד אינה צריכה חיסרון.

ומאן דלא פריך: ורבי יוסי בן נהוראי שלא פרך את הק"ו סבר ששומר שכר שטוען שהפיקדון נגנב שהוא מתחייב לשלם לבעלים את הקרן מיד, חמור יותר משומר חינם שטוען שהפיקדון נגנב שאמנם יכול לבוא לידי תשלומי כפל אבל רק לאחר שיבואו עדים שהוא בעצמו גנבו, ולכן אפשר ללמוד את הק"ו.

לאחר שרבי יוחנן אמר שאין פסוק אחד מיותר לדרוש ממנו ששליחות יד אינה צריכה חיסרון, והוא הוסיף ואמר שזה כשיטת רבי אלעזר שאמר 'דא ודא אחת היא', אומר רבא שאפשר לומר שגם לדעת רבי אלעזר ניתן ללמוד ששליחות יד אינה צריכה חיסרון.

רבא אמר: התורה לא היתה צריכה לכתוב שליחות יד לא בשומר חינם ולא בשומר שכר, לפי שאפשר ללמוד זאת בק"ו משואל: מה שואל שהוא שלח יד בפיקדון לעשות בו מלאכתו בהסכמת הבעלים (= שהרי לכך הוא שאל את החפץ) ובכל זאת חייב באונסין, שומר חינם ושומר שכר ששלחו יד בפיקדון לא דעת הבעלים כל שכן שחייבים באונסין, א"כ מדוע התורה בכל זאת כתבה שליחות יד בשומר חינם ושומר שכר? אלא בשומר חינם הוא נכתב כדי ללמדנו ששליחות יד אינה צריכה חיסרון, ובשומר שכר הוא נכתב כדי ללמדנו שלא תאמר 'דיו לבא מן הדין (= שומר חינם ושכר) להיות כנידון (= כשואל)', דהיינו שלא תאמר שכשם שלגבי שואל אם היו הבעלים עם השואל במלאכתו הרי הוא פטור (= שנאמר "אם כָּעָלְיוּ עִמּוֹ לֹא יִשְׁלַם") אף שומר חינם ושומר שכר פטור אם היו הבעלים עימו, לכך כתבה התורה פסוק מיותר כדי ללמדנו שהשולח יד בפיקדון חייב גם אם הבעלים עימו.

שאלה: ולמאן דאמר שליחות יד צריכה חסרון, הני תרתי שליחות יד למה לי? לדעת רב (לעיל בעמ' א) ששליחות יד צריכה חיסרון, מדוע התורה כתבה את שני הפסוקים בשומר חינם ושומר שכר, והרי אפשר ללמוד זאת בק"ו משואל?!

תשובה: **חדא:** פסוק אחד נצרך ללמדנו שלא תאמר 'דיו לבא מן הדין להיות כנדון' (כפי שהתבאר לעיל), והפסוק השני נצרך למה שלמדנו בכרייתא - נאמר "אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו", דהיינו שאם השומר משקר וטוען שהבהמה נגנבה, והוא נשבע בבית דין לשקר שלא הוא גנבה, ואח"כ באו עדים שהוא בעצמו גנבה, עליו לשלם כפל לבעלים, וזו כוונת הפסוק "ונקרב בעל הבית אל האלהים" שהוא נקרב לשבועה.

שואלת הברייטא: **אתה אומר לשבועה או אינו אלא לדין?** אולי כוונת הפסוק שהוא נקרב לדין, דהיינו שמשעה שהוא טוען בבית דין שהיא נגנבה אפילו שעדיין לא נשבע ישלם כפל אם באו עדים שהוא בעצמו גנבה? ומשיבה: נאמרה שליחות יד לגבי שומר שכר (= "שְׂבַעַת יְהוָה תְּהִיָּה בֵּין שְׂנִיָּהֶם **אִם לֹא שָׁלַח יְדוֹ בְּמִלְאֶת רַעְהוּ**") ונאמרה שליחות יד לגבי שומר חינם (= "וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים **אִם לֹא שָׁלַח יְדוֹ בְּמִלְאֶת רַעְהוּ**"), כשם שבשומר שכר הכוונה לשבועה כך בשומר חינם הכוונה שהוא נקרב לשבועה, ומכאן לומדים ששומר שגנב את הפיקדון מתחייב לשלם כפל לבעלים רק לאחר שהוא נשבע לשקר.